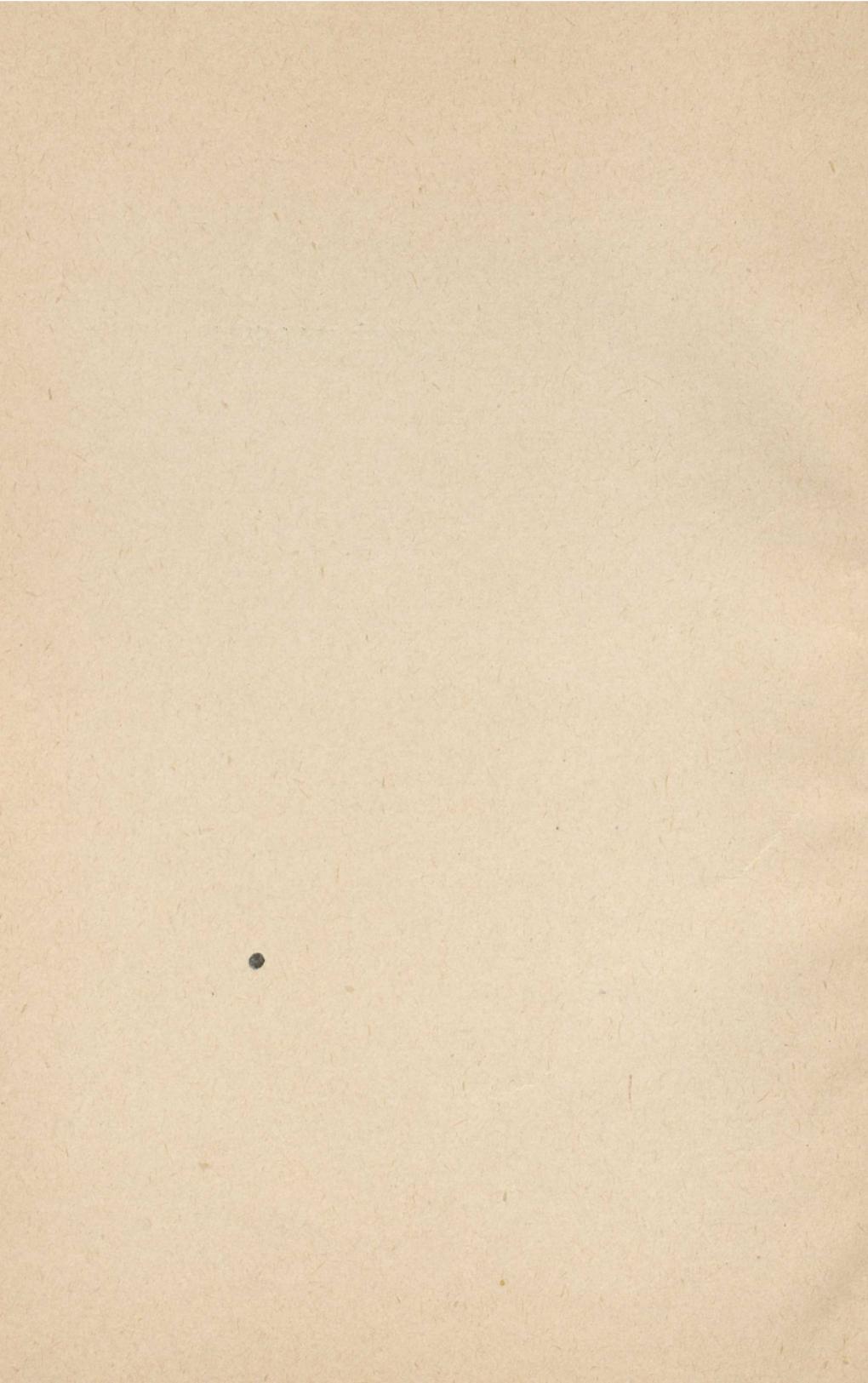

ІВАН КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ
ГЕОРГІЙ НАРБУТ

ГЕОРГІЙ НАРБУТ

NC 999.6.U38
N3735 1930

ІВАН КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ

ГЕОРГІЙ НАРБУТ

МИСТЕЦЬКО-ІСТОРИЧНИЙ НАРИС

„ЛИСТКИ МИСТЕЦТВА“

Друковано 520 номерованих примірників,
з яких 500 (від 21—520) призначено для
продажу. — Число цього примірника:

Сорочка роботи Павла Ковжуна
ВІДБИТКА З „НОВИХ ШЛЯХІВ“
ч. 6 за 1930

З друкарні Наук. Т. ім. Шевченка

Леся Курбаса, що з нього опісля зродився „Березіль“, один з передових проломових театрів світу), — культура України ступала на свої власні шляхи. Та розвиткові цьому сприяла і його підсилювана перш усього державна самостійність України й соціальна свідомість її пролетаріату, що, з загином буржуазних тенденцій в українській революції, узявся творити з порублених починів великі культурні вогнища. Український мистець та поет, як і вчений — знаходять піддержку пролетаріату, здобувають один по однім варстати праці, розвивають у всю ширину діапазон своєї творчости. Але революція, а з нею затяжна громадянська війна, не раз перекреслюють почини мирного культурного будівництва, переривають працю, унеможливлюють культурну роботу. Не раз терплять під вантажем громадянських хвилювань мистці, поети, учені. Не один неспроможний переносити непримиримі супротивності у відносинах війни, — голод і пошесті роблять спустошення в їх рядах. Вмирають від по-

шести, голоду, а то й від революційної кулі країні працівники культури. Вмирає тоді, захворівши, ѹ геніяльний мистець, представник українського модерного книжкового мистецтва — Георгій Нарбут, умирає на третьому році пролетарської революції — 23 травня 1920 р.

РАСКЛАД

NARBUTORVM

ПРАВА, ОНЪ ВЕРСАЛИ И КРЪП
СТИ СЛѢЖАУИЕ ИХ МЛСПМ
ПНАМ НАРЕСПАМ НА ВЛАС
НИ ИХ ПОКѢПЛЕННИЕ СРѢ
ПА И ЧИНИ ЗРОНИХ ТРАДО
ВИХ И СДОВИХ МВСП ВИД
НИ ОНИМ СРѢПЬ. ВІК СІМЬ
НА ДЦАПІЙ И ВІСІМЬ
ДЦАПІЙ. ТГАДОВ
І БАПТРИНІ.

Нарбут не приходить в українську революцію з бойовим вантажем. Він приходить із реквізитом висококультурного мистця, щоб паралельно до революції багнетами й кулями — робити революцію на тилах фронтів — в кабінеті мистця й професора української академії мистецтва. Щоб так, як революціонер, що стоїть на позиції з крісом, стояти на позиції культурного фронту революції. — Вся велич його у ній, а праця, покладена для заманіфестування своєрідності й великої фінезії української культури — це праця для неї.

Не прийшов Нарбут до Києва несвідомий свого завдання, — підприємчивість його й екстаза праці, захоплення нею й ряд позитивних успіхів, якими рідко котрий мистець за так короткий час увінчає свою творчість, — це прикмети передово-го революціонера, що відро-

джує старі здобутки й народжує нові, як теж стає учителем для цілої плеяди нових носіїв мистецької культури.

Приїзжає Нарбут, як відомий уже, закінчений з технічного боку у своїй мистецькій спромозі, творець на становище спершу рядовика української культурної революції, згодом провідника її в обсягу книжкового мистецтва на пості професора академії мистецтва, — приїзжає до Києва, де тоді формувалися формациї культурного фронту. Обнімає свій вартівний пост, щоб не зійти із нього до останнього свого віддиху, віддаючи, що тільки навчився, до чого тільки приготовився, що міг створити — все в дань революції.

НАШЕ МИНУДАЕ

ЖУРНАЛ
Історії, літератури і мистецтва

1918

Більшніче 3-го
арбілів
з кінця

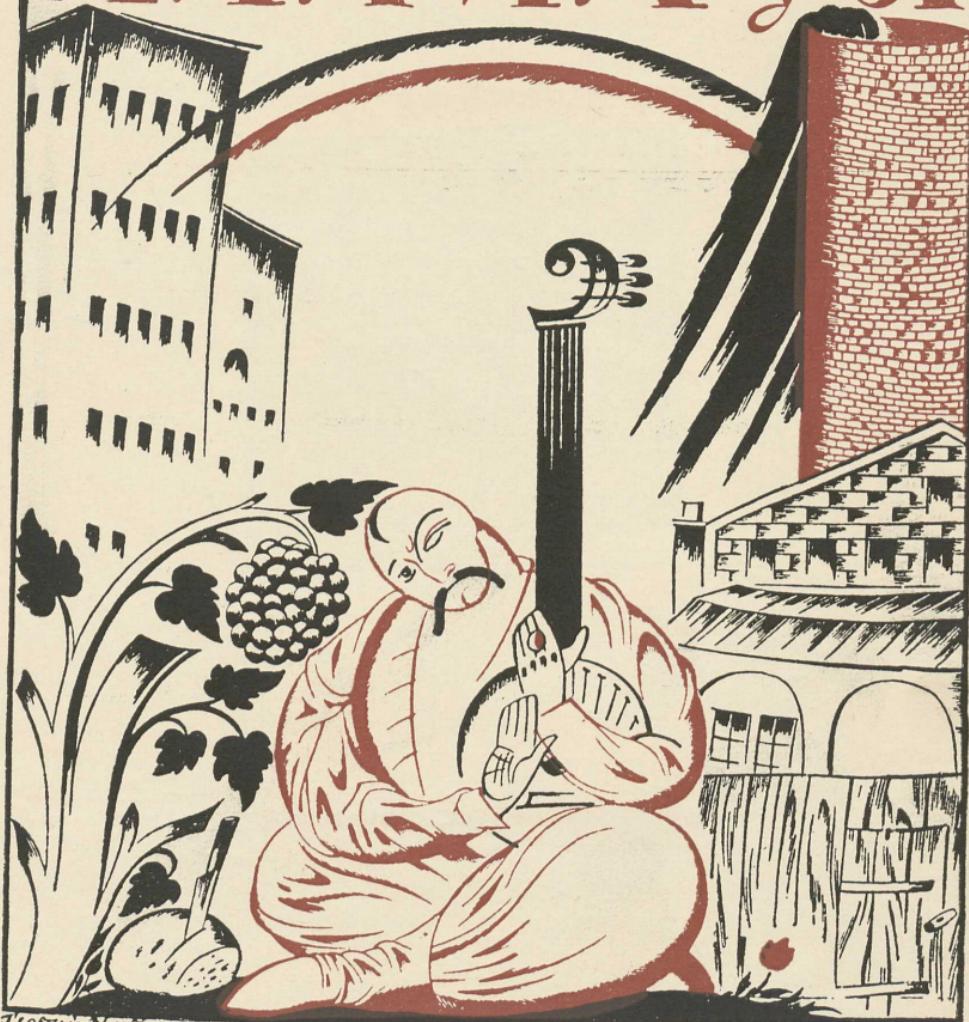
ЧИСЛО
I

Вже в перших своїх дитячих починах Нарбут виказує витончену любов до книжкового мистецтва, до книжкової графіки, прив'язання до неї, замилування до прикрашування книжок, розшифровує на пам'ятниках старовини давній український стиль, оформлює його на свою маніру, стремить до зображення його внутрішньої, так коштовної суті. Вже в перших своїх композиційних студіях з 1903 р. сімнадцятирічний юнак¹⁾ виказує вповні своє невпинне стремління надати розкритій книжці цілісне враження. Рівномірно й ритмічно розміщені літери — вже в той час дають свідчення,

---

¹⁾ Георгій Нарбут народився 26 лютого 1886 р. в селі Нарбутівка, на Чернігівщині, у Глухівській округі, де й виховувався в домі свого батька, нащадка козацького пришелця до 1896 р., до часу, як його віддано в глухівську гімназію.

ВЛАДИМИР НАРБУТ
АЛЛ ИЛ УЯ

Ігорій Нарбут

Літній розріз 1919

З

ЗІМА
ЗІРКИ
ЗАЕЦЬ
ЗЗЗЗ

З

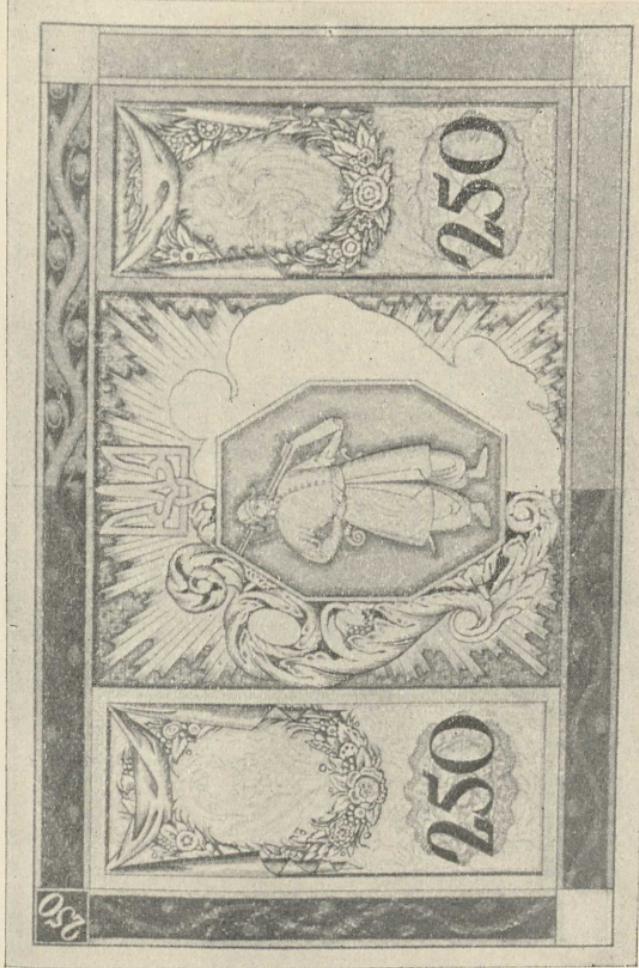
що майбутній, вищколений Нарбут — не залишиться пересічним мистцем. Та не є Нарбут у той час без чужого впливу на своїй творчості. Загально відомий представник „міра іскуства“ — І. Білібін припадає йому дуже до вподоби й деякий час керує творчістю молодого ентузіяста книжкової графіки, адепта на одного з кращих її представників.

В десять літ після того, як його віддали у глухівську гімназію, Нарбут абсольвує її й переїзжає в Петербург на університет. Та науки філософічного виділу університету не зв'язують його починів, — вони, відкинувши юнака, захопленого книжковим мистецтвом, від себе, — кидають вслід за внутрішніми його стремліннями — й Нарбут недовго по приїзді до Петербурга являється на першій лекції у свого першого вчителя І. Білібіна. Тут він працює над студіями письма, над його стилістичним вивченням, а відзначаючися надзвичайною фантазією, розвиненою серед мальовничої природи родинної Нарбутівки, а згодом старовин-

ними пам'ятниками Глухова, — він стає невдовзі одним з перших, які дають кращі зразки стилізованого письма, при чому він завсіди держиться у межах чистоти конструкції літер і читкості їх. Він сміло, вміло переводить спробу гармонізувати форму і конструкцію письма із внутрішнім ефектом твору автора й зовнішнім ефектом складу черенок друкарського складача.

Він ілюструє казки, в яких скоро показується віртуозом, що зарівно так кладе натиск на мистецьку сторінку твору, як і на психологічну — приготування твору на сприймання його дитиною. Так повстає казка „Забавки“, що в першій фасції була виключно ілюстраціями, до яких згодом застосовано відповідний текст, — опісля казка „Соловій“, що з погляду на друкарську техніку перевищає всі твори мистця, — та казка „Скакунець“. У цих творах на казкових сюжетах помітне в Нарбута намагання дати з одного боку новий вислів графіки при застосуванні хінських елементів, що знайшли широ-

кий відгомін під кінець першої половини XIX в., а з другого — впливи дереворитних видань довкола 50-их років минулого століття. На загал у тому часі в творчості Нарбута вибиваються на перший плян посторонні впливи, які він черпає то з творів XIX в., то знову із старовинних джерел української минувшини, які намагається розроблювати на свій фасон, поступаючи водно під оглядом техніки. Нарбута із цього боку характеризує його пильна праця над вивченням взаємин мистецької ідеї до мистецької техніки, його дослідча праця, якої успіхи він в час уміє поставити в основу свого графічного мистецтва. Він розвиває в собі зарівно так мистця-друкаря, як також з любов'ю кришталізує мистецькі ідеї й стає мистцем-ідеологом. Його провідною ідеєю в праці над книжкою стає намагання надати книжці того ж самого мистецького значіння, що й архітектурному творові, творові малярства чи різьби, — при чому монументальність її заключає він у таких факторах, як пляномірність розміщення

літер, розміщення ілюстрацій у можливо найдосконалішому зв'язку із цілісним оформленням тексту.

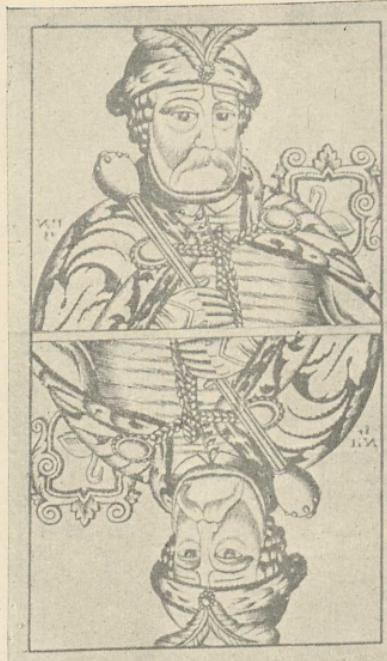
Докази на такий хід його праці та мистецько-ідеологічні її стимули знаходимо ми в серії його праць з 1911—1913. Є це будь то ілюстрації байок, будь то книжкові заставки, віньєти, то що. Сілуєти, рисунки, на яких мистець контрастує двома барвами: чорною й білою, — це знову нові спроби, які в байці „Рік 1812“ появляються на найвищому ступіні інтенсивності, а в „Урятованій Росії“ стоять не менш ярко на тому ж самому принципі. Тут помітне стає уподобання мистця для барвного деревориту з доби ренесансу, ѹ для епохи ампіру, якої знання виявив він уже раніше в ілюстраціях „Соловія“.

З того часу мистець починає дещо змінити свої способи оформлення книжки. Він стає більш ощадним і тільки з когнечності виповнює сторінку книжки. А все таки книжка не тратить на своїй монументальності, — всі вони, виконані цією спрошеною манірою, роблять

таке ж могутнє вражіння, як і попередні, поперетикувані численними заголовками, кінцівками й ілюстраціями між текстом. Нарбут працює уже, як мистець, він підшукує й примітивні мотиви, щоб через перепрацювання їх своїм пером, зробити з них новий спосіб, — він користується залишки лініями, орнаментикою, а теж і людським матеріялом, — при чому українські мотиви в усьому вибиваються на перший плян. Він сприймає всією шириною свого серця українську культуру, він її розуміє, використовує всі її можливості для розвитку свого мистецтва, — а ставши згодом її основним знатцем, дає високовартісні твори, з яких уже нестримно віє український дух, як „Харківські панські двори“, „Український гербовник“, „Гетьманські герби“, тощо.

На цей час (1915—1916) починає збиратися перша заграва революції над Україною. Душою її вичуває Нарбут. Його ум вирує од старовинних українських пам'яток, яких відродження жде мистець. Він зустрічає подорожі своїх студій української старо-

вини — залишки панських та гетьманських родовинних традицій, та захоплюється ними. Герби української шляхти стають для нього стимулом до творчости, він уосіблює в них українську минувшину, і в своєму романтичному ототожнюванні панства і їх гербів з Україною, з українською нацією й історією її — бачить свою велику місію у відданні українському панству його гербів. І дійсно рідко який мистець сумів так захопитися геральдикою, як Нарбут. Та не тільки геральдичне захоплення розбудили у Нарбута роки світової війни. Він працює над листівками для народа, вправляється над актовими грамотами, робить вступні студії до праці, яку виконати заставила його згодом революція. По приході ж її — Нарбут ще інтенсивніш працює. З-під його рук виходить така викінчена, фінезійно виконана річ, як українська абетка для дітвори, якої брак на Україні майже самочинно відчув Нарбут на далекій півночі, відокремлений від України революційними подіями в Росії. В цій абетці роз-

гортається талант Нарбута най-
більш за всі роки його творчо-
сти, мистець вкладає в неї все
свое знання й уміння,увесь свій
досвід і мистецьку спромогу.

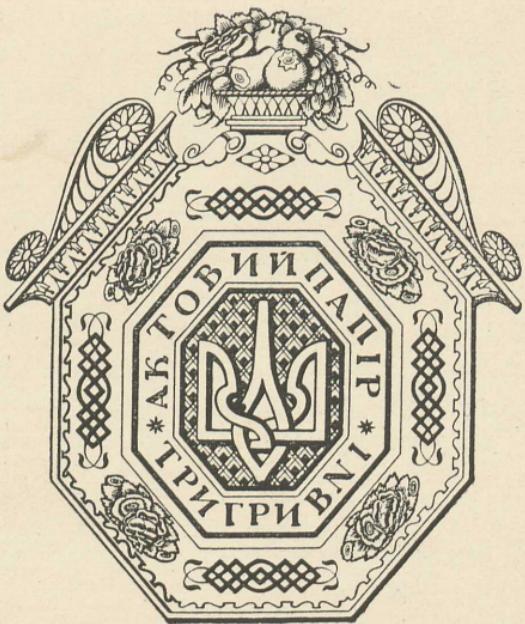
Коли ж революція дала Укра-
їні змогу творити самовільно
ї незалежно свої вогнища куль-
тури, Нарбут спішиться туди
з далекого Петербургу, щоб
бути першим на революційному
фронті українського мистецтва.

Нарбут з приїздом до Києва стає на становищі професора, а згодом ректора академії мистецтва й із цією позицією зв'язується на час його побуту на Україні аж до смерти вся творчість його і праця. Він виповнює всі замовлення, відповідальні й менш відповідальні, виконує проекти державних печатей, грамот, грошових знаків, працює далі безустанно над книжковою графікою, виконує проекти на вироби державного монополю, часами й дуже далекі од революційних подій та революційного побуту, як карти для гри, — але водночас стоїть, як керівник, як учитель, що керує й вишколює молодих мистців, що ними прийдеться обсадити всі важні пости в часі мирного будівництва. Він віddaє Україні її мистецькі цінності, що їх він вистудіював і переняв для себе, як атрибут революції, дає напрям праці інших мистців, звер-

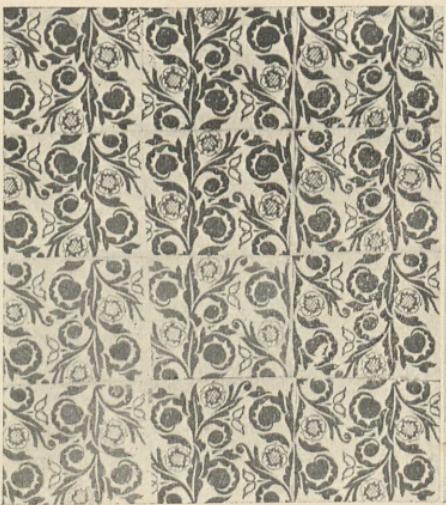
Т ЩЕПКИНА-КУПЕРИНКЪ
ПѢСНЯ
БРЮССЕЛЬСКИХЪ
КРУЖЕВНИЦЪ

ЧИТАНИЕ
Г. Ф. МАЛЫШЕВЪ
1872

таючи їх увагу на джерела, які б'ють із старовинної української культури, парафразуючи й сам старі стилі й віддаючи їх на послуги модерньому мистецтву.

Та час революції унеможливлює до певної міри через брак поліграфічного промислу його працю в тім розмірі, в якому вона могла б розвиватися серед нормальних часів. Та цим не відстрашується неустрошимий мистець. Він і тут наладжує відношення мистецтва до технічної спромоги друкарської справи. З-під його пера виходять речі пристойної і великої міри, як віньєтка до твору Зайцева про любов Шевченка — „Оксана“, до поезій брата, В. Нарбута, „Аллілуя“, до часопису „Наше минуле“ — в яких він будь-то контарстує двома барвами, як раніше, — чорною і білою, — будьто примінює ще й третю барву: червону, тощо. Згодом береться він і до праці, розрахованої на майбутнє (а то з огляду на лихі поліграфічні відносини), — до ілюстрування „Енеїди“ Котляревського, що в першій ілюстрації, зробленій на тему

до неї, він знову засвідчує про свою невичерпану енергію. Та, на жаль, не докінчує свого твору: про ці його заміри свідчить одна-одинока ілюстрація. Згодом же невідрядні видавничі відносини настроюють Нарбута дещо пессимістично, з огляду на що він звертається до виконування праць неужиткового значення, як „Akta Narbutorum“, в яких уже помітним стає деякий сум мистця з приводу примусового відтягнення себе від праці для масового користування.

В роках 1919—1920 Нарбут розгортає в своїх працях новий підхід до старовинного українського друку. Він зв'язує традицію старовинного друку із сучассям і кладе властиві основи під модерну українську графіку. Він тоді ж находить розв'язку заплутаної справи українського письма, береться за відважні пляни — хоч і не встигає їх перевести в діло. Вони й остаються тільки нарисами. Він переходить на становище ректора української академії мистецтва, але тяжка громадянська війна і її наслідки підри-

вають його здоров'я, вслід за чим він по тяжкій хворобі умирає у Києві в тридцять п'ятому році життя.

Десять літ минає, як не стало одного з кращих знавців, любителів та творців книжки. Та основи, які він поклав під українську книжкову графіку, йно-що тепер починають видавати буйні парості. Значіння його для культури української книжки вже вповні визнане й відзначено. Залишається ще тільки популяризувати враз із його ім'ям теж і ідеї, що він їх творив, пропагував та підносив на досі незаймані вершини.

СПИС ІЛЮСТРАЦІЙ:

	Ст.
Заставка	7
Кінцівка I	8
Обгортка до журн. „Наше минуле“	11
Сторінка з абетки	13
Поштова марка	15
Проект фронтопису 250 крб.	17
Проект вишника дзвінки	19
Проект ніжника жиру	21
Проект короля винівки	23
Кінцівка II	25
Рахунок актового паперу	27
Сорочка до карт	29
Сілуєт родини автора . . . табл. I	
„Akta Narbutorum“	II
Обгортка книжки I	III
Обгортка книжки II	IV

